

22. Kerkelijke begraafplaatsen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal aspecten die om een beleidsafweging vragen en derhalve van belang zijn voor colleges van kerkrentmeesters die een begraafplaats beheren. In de afgelopen twintig jaar is de kijk op begraafplaatsen veranderd van terzijde, naar midden in de samenleving. Dit houdt in dat het bezit en het beheer van een begraafplaats zorgvuldig en deskundig dienen te worden behandeld.

Korte historie

Er werd begraven in en om de kerken totdat dit in 1829 bij Koninklijk Besluit verboden werd. Alleen bij burgerlijke gemeenten met minder dan 1000 inwoners mocht nog begraven worden rondom de kerk. De gemeenten met meer dan 1000 inwoners moesten een begraafplaats aanleggen buiten de bebouwde kom onder verantwoordelijkheid van de burgerlijke gemeente. Een uitzondering werd gemaakt wanneer er al een begraafplaats was en er geen behoefte was aan een nieuwe begraafplaats. Vandaar dat er in kleine gemeenten nog vaak begraafplaatsen rondom de kerk zijn. De toenmalige

kerkvoogdijen, de colleges van kerkrentmeesters nu, dragen zorg voor de exploitatie en het beheer.

Beleid

Colleges van kerkrentmeesters zullen het beleid met betrekking tot de begraafplaats periodiek moeten herijken, rekening houdend met relevante ontwikkelingen, zoals:

- het toenemen van het aantal crematies en de daaruit voortvloeiende vraag om mogelijkheden te scheppen voor de bezorging van de as en de bewaring van urnen;
- de wens van nabestaanden bij de begrafenis om bepaalde handelingen zelf te verrichten zoals het (gedeeltelijk) sluiten van de groeve;
- de noodzaak ingesteld te raken op veranderende gebruiken en rituelen van andere culturen;
- de toenemende belangstelling voor het grafmonument en de persoonlijke vormgeving daarvan alsmede voor de bescherming van cultuurhistorische waarden (historische graven, vormgevingsstijlen van grafmonumenten).

Het gaat bij het beheren van een begraafplaats altijd over lange beleidsperiodes. De wettelijke termijn van grafrust is bepaald op tien jaar. Dat betekent dat binnen de tien jaar het graf niet mag worden geroerd. Wel mogen bijzettingen plaatsvinden waarvoor dan weer een termijn van tien jaar geldt.

Dit vraagt om continuïteit van de begraafplaats. De vragen, die daarbij aan de orde zijn, luiden:

- Is de kerkelijke gemeente in staat om garant te staan voor het voortbestaan van de begraafplaats?
- Is er nu en in de toekomst voldoende menskracht beschikbaar om de werkzaamheden, verbonden aan de begraafplaats uit te voeren?
- Is binnen het college van kerkrentmeesters, ook in de toekomst, voldoende bestuurskracht aanwezig om 'het bedrijf Begraafplaats' op aanvaardbare wijze in stand te houden?

Het antwoord op deze vragen kan tot een besluit leiden te weten: voortzetting van de huidige beheersstructuur, uitbreiding van de begraafplaats, sluiting van de begraafplaats of de overdracht van de begraafplaats aan bijvoorbeeld een (kerkelijke) stichting of de burgerlijke gemeente.

Sluiting vereist grote zorgvuldigheid om gedane toezeggingen en rechten van nabestaanden veilig te stellen, om op piëteitsvolle wijze recht te doen aan overledenen, en om regelingen te treffen die niet ten nadele zijn van de oorspronkelijke eigenaar van de begraafplaats, de kerkelijke gemeente. In geval van overdracht bijvoorbeeld aan een stichting met eigen rechtspersoonlijkheid dienen wel de toekomstige onderhoudsverplichtingen en

de daarbij behorende financiële middelen mee overgedragen te worden. Zorg hierbij voor duidelijk beleid en goede communicatie met de kerkelijke gemeente.

Financiën

Het hebben van een begraafplaats wordt door de Belastingdienst beschouwd als het deelnemen aan het maatschappelijk verkeer met een onderneming. De fiscale consequenties worden uitgebreid behandeld in de uitgave van de VKB, het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen. Bovenstaande vereist een financiële scheiding tussen de exploitatie van de begraafplaats en het gemeentewerk. Inkomsten en uitgaven van de begraafplaats mogen geen integraal deel uitmaken van de exploitatierekening van de gemeente. Dat ging in het verleden nogal eens mis. Vooral de inkomsten uit afgekocht onderhoud voor bijvoorbeeld twintig jaren of zelfs voor onbepaalde tijd, werden als inkomsten voor de gemeente in het lopende jaar gezien. Door een aparte begroting en jaarrekening voor de begraafplaats op te stellen, wordt goed zichtbaar wat de exploitatie van de begraafplaats betekent en welke bedrijfseconomische maatstaven kunnen worden gehanteerd voor het beheer.

Wetten en beheer

Als beheerders dienen de colleges van kerkrentmeesters op de hoogte te zijn van wetten en regels die met het hebben van een begraafplaats samenhangen. De belangrijkste wetten zijn de Wet op de Lijkbezorging, de Arbowet en diverse milieuwetten. Andere wetten die van belang kunnen zijn, kunnen worden gevonden in het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen.

Daarnaast zijn er drie andere zaken van eminent belang voor een goed beheer van een kerkelijke begraafplaats:

1. een actueel beheersreglement;
2. kostendekkende tarieven;
3. toegankelijke gravenadministratie (register).

Ad 1. Een actueel en door de kerkrentmeesters ondertekend beheersreglement is verplicht. Zo weten gebruikers van de begraafplaats wat ze mogen verwachten en wat niet, wat hun verplichtingen en rechten zijn en waar ze het bestuur op kunnen aanspreken. Het reglement moet aan rechthebbenden worden verstrekt en ter inzage zijn. Het is aan te bevelen het modelreglement Begraafplaatsen te hanteren dat verkrijgbaar is bij het bureau van de VKB en te downloaden is vanaf de website.

Op enkele van de belangrijkste zaken uit de wet en het beheersreglement wordt hier de aandacht gevestigd:

a. Soorten graven en termijnen

Graven kunnen worden onderscheiden in algemene graven en particuliere graven. In algemene graven worden mensen in volgorde van overlijden be-

graven zonder dat iemand rechthebbende op een exclusief grafrecht wordt. Zij worden uitgegeven voor minimaal tien jaar zonder een eigen aanspraak op verlenging. De houder van een particulier graf is geen eigenaar van het graf of de grond maar bezitter van het recht tot het gebruik als graf. Indien het recht voor onbepaalde tijd is verleend, vervalt het recht alleen indien de rechthebbende er afstand van doet of wanneer het onderhoud is verwaarloosd en de in het reglement voorgeschreven procedure is gevolgd. Geadviseerd wordt geen nieuwe rechten voor onbepaalde tijd meer te vestigen, maar de uitgifteduur te beperken tot de termijn van twintig jaar. Van een uitgegeven particulier graf, dient een grafbewijs te worden afgegeven.

b. Overschrijving van verleende rechten

De wet spreekt hier niet over, maar in de praktijk gebeurt het regelmatig dat het grafrecht moet worden overgeschreven, bijvoorbeeld wanneer de oorspronkelijke rechthebbende overlijdt. Om misverstanden te voorkomen dient er maar op een nieuwe rechthebbende te worden overgeschreven. Indien binnen een jaar na het overlijden van de rechthebbende geen verzoek is gedaan tot overschrijving kan het recht aan het college van kerkrentmeesters vervallen.

c. Ruiming van graven.

Bij particuliere graven is voor ruiming toestemming van de rechthebbende vereist. Geadviseerd wordt in het algemeen niet eerder dan na vijftien jaar (wettelijke termijn tien jaar) tot ruiming over te gaan. Dit advies is gebaseerd op de omstandigheid dat het nogal eens voorkomt dat het verteringsproces niet eerder is voltooid. Als men daadwerkelijk tot ruiming wil overgaan, dan moet het college van kerkrentmeesters een aantal procedures in acht nemen om te voorkomen dat nabestaanden door de ruiming worden verrast of er pas achteraf mee worden geconfronteerd. Dit kan bijvoorbeeld door het tijdig plaatsen van aankondigingsbordjes bij het te ruimen graf. Om te bereiken dat ruiming piëteitsvol gebeurt, is het noodzakelijk dat ruiming van graven gedaan wordt door daartoe gecertificeerde bedrijven. De bij de ruiming nog gevonden niet verteerde lichaamsdelen dienen in een zogenaamd verzamelgraf te worden herbegraven.

d. Klachtenregeling

Goed begraafplaatsbeheer brengt met zich mee dat het college van kerkrentmeesters op klachten snel en zorgvuldig reageert. In het model Beheersreglement is hiertoe een artikel opgesteld.

Ad 2. Tarieven

Het college van kerkrentmeesters is geheel vrij in het bepalen van de te heffen rechten. Er dient vanuit gegaan te worden dat de begraafplaats kostendekkend moet zijn. De algemene financiële middelen van de kerkelijke gemeente mogen hiervoor niet worden aangesproken. Van belang is dat de tarieven steeds tijdig (jaarlijks) herzien worden. Denk hierbij aan inflatie en prijsstijgingen, maar kijk ook naar de tarieven van nabijgelegen andere (ge-

meentelijke) begraafplaatsen. In het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen zijn voorbeelden van tariefstellingen opgenomen.

Ad 3. Gravenadministratie (register)

Tot een goede begraafplaatsadministratie behoort in de eerste plaats een goede plattegrond van de begraafplaats met daarop aangegeven de uitgegeven en de nog beschikbare grafruimten. Verder is er een grafregister. Dat register bevat de grafnummers, de namen en adresgegevens van rechthebbenden op een graf, de namen van degenen die begraven zijn met leeftijd en datum van begraven en tenslotte de datum waarop vooruitbetaalde onderhoudstarieven en grafrechten eindigen. Het register moet in tweevoud worden bijgehouden, waarbij het duplicaatregister apart van het origineel bewaard wordt.

Onderhoud van de begraafplaats

Het onderhoud is te onderscheiden in:

- het algemene onderhoud: lanen, paden, afwateringen, maaien van het gras, snoeien van beplantingen, zorg voor gebouwen, toegangen, enzovoort;
- het specifieke grafonderhoud: het opnieuw stellen na verzakking en het schoonhouden van grafstenen. Bijzonder onderhoud zoals steenhouderswerkzaamheden en herstel van hekwerken, het kleuren en bijwerken van opschriften en het verzorgen van graftuintjes vallen hier niet onder.

Het is aan te bevelen het onderhoud in een keer te laten afkopen door de nabestaanden. De ontvangen afkoopsommen zal men in een onderhouds-reserve(fonds) moeten boeken, waarop jaarlijks rente wordt bijgeschreven en waarvan jaarlijks een gedeelte wordt aangewend ten behoeve van het onderhoud.

Crematie en asbezorging

De mogelijkheid van asbezorging op kerkelijke begraafplaatsen is er in verschillende vormen. De Wet op de Lijkbezorging biedt de mogelijkheid voor het aanleggen van een strooiveld op de begraafplaats.

Sluiting van een begraafplaats

Sluiting van een kerkelijke begraafplaats komt de laatste jaren nogal eens voor. Gesloten wil zeggen dat er geen gebruik meer van gemaakt mag worden om te begraven. De wet bepaalt, dat indien van de begraafplaats geen gebruik meer wordt gemaakt, het college van kerkrentmeesters daarvan direct kennisgeeft aan burgemeester en wethouders. De toegang tot de begraafplaats voor nabestaanden en anderen wordt hierdoor niet belet. Een gesloten begraafplaats blijft gedurende tenminste twintig jaren onaange-

roerd liggen. De mogelijkheid van ruiming met inachtneming van de wettelijke bepalingen blijft gedurende deze termijn wel bestaan. Het college van kerkrentmeesters blijft gedurende de genoemde termijn van twintig jaar nog wel voor het onderhoud verantwoordelijk, speciaal ten aanzien van de graven waarvan de kerkelijke gemeente de onderhoudsplicht op zich genomen heeft. Na afloop van de genoemde termijn van twintig jaar mag de grond gedurende tien jaar slechts voor bezaaiing of beplanting worden aangewend, mits niet dieper dan een halve meter wordt gegraven.

Meer informatie

Voor uitgebreidere informatie wordt verwezen naar onder andere:

- *Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen*, van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB).
- *Handboek Begraven en Begraafplaatsen*, van de Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB).
- Het Modelreglement Begraafplaatsen: https://kerkrentmeester.nl/media/kennisbankdownload/file/m/o/modelreglement_6_2016.pdf